Підведення підсумків наукового семінару «Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України в контексті європейських стандартів»

Дискусія з приводу доцільності нового Кримінального процесуального кодексу, який відповідав би існуючим європейським стандартам захисту прав людини, точиться не одне десятиліття. Втім реальна можливість прийняття такого нормативно-правового акту з'явилася лише сьогодні.

Безумовно, що будь-які зміни законодавчого регулювання суспільних відносин потребують комплексного аналізу та обговорення в як в науковому середовищі, так і серед практикуючих юристів, професійною справою яких є щоденне застосування норм законодавства до реальних життєвих ситуацій.

Саме з метою залучення науковців до обговорення проекту Кримінального процесуального кодексу 13 березня 2012 року на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка відбувся науковий семінар «Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України в контексті європейських стандартів», ініціатором якого виступили кафедра конституційного права та кафедра кримінального права та кримінології.

Зліва направо: Портнов А.В., Грищенко І.С., Погорецький М.А., Андрушко П.П. (Фото Ю. Тивончук)

Відкрив семінар декан юридичного факультету доктор юридичних наук, І.С. Грищенко, наголосивши на тому що нині кримінально-процесуальні відносини врегульовані законом, прийнятим більш ніж 50 років тому. Безперечно, що КПК 1960 р. відповідав реаліям того періоду, однак сьогодні правове регулювання відносин з приводу кримінального переслідування особи державою потребують оновлення, яке не може бути здійснене шляхом самого лише внесення змін до чинного кримінального процесуального законодавства.

Наступним з доповіддю виступив Радник Президента України - Керівник Головного управління з питань судоустрою Адміністрації Президента України, доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри конституційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Заслужений юрист України А.В. Портнов. Він зупинився на новелах, що, на його думку, повинні докорінно змінити правове регулювання кримінально-процесуальних відносин на користь обвинуваченої особи.

Зокрема, чинний КПК передбачає можливість неодноразового повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, внаслідок чого порушуються права підозрюваного та значним чином затягується розгляд справ. Згідно із проектом КПК інститут додаткового розслідування відсутній. Кожне кримінальне провадження після надходження до суду закінчується або обвинувальним, або виправдувальним вироком.

Ще однією принциповою новелою, спрямованою на захист особи в кримінальному переслідуванні, повинно стати обмеження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. КПК 1960 р. передбачає широкі можливості для надмірного та невиправданого застосування до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, що може тримати тривати до 18 місяців. Станом на 2010 рік у слідчих ізоляторах перебувало близько 40 тисяч осіб, щодо яких було обрано цей запобіжний захід. У проекті КПК, внесеному Президентом України 12 січня 2012 р. на розгляд до Верховної Ради України, процедура обрання запобіжного заходу оптимізована. Тримання під вартою як запобіжний захід має винятком характер. Його застосування передбачено лише за умови доведення в суді стороною обвинувачення, що жодний інший запобіжний захід не достатній для забезпечення належної поведінки підозрюваного, Крім того, проектом КПК скорочено строк максимального тримання особи під вартою до 12 місяців.

Доповідь А.В. Портнова (Фото Ю. Тивончук)

А.В. Портнов звернув також увагу на необхідності обмеження зловживання повноваження держави в сфері кримінального судочинства. Приміром, чинний КПК передбачає широкі можливості суду апеляційної інстанції, скасувавши вирок суду першої інстанції, повернути справу на новий розгляд, що призводить до необґрунтованого затягування розгляду справи, а отже, як наслідок, і до порушення прав обвинуваченого. З метою виправлення цієї ганебної практики в проекті КПК встановлено виключний перелік випадків, коли суд апеляційної інстанції може призначити новий розгляд у суді першої інстанції. Відтак у переважній більшості випадків апеляційний суд буде зобов'язаний постановляти свій вирок, а не повертати справу на новий розгляд. Ця новела спрямована на припинення ситуацій багаторазового перегляду справи, а значить, і на покращення фактичного становища обвинуваченого.

Учасники конференції мали змогу також задати питання А.В. Портнову з найбільш дискусійних питань нового КПК.

Після цього виступив доктор юридичних наук, завідувач кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор М.А. Погорецький, який висловився за необхідність вдосконалення системи оперативно-розшукових заходів відповідно до європейських стандартів. Вказавши на неоднозначність окремих положень проекту КПК, він, тим не менше, відзначив існуючу об'єктивну необхідність докорінного реформування всієї системи кримінального процесуального законодавства.

Наступним доповідачем виступив кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка П.П. Андрушко, який висловив низку критичних зауважень щодо доцільності впровадження інституту кримінальних проступків у правову систему України, що передбачено проектом КПК. Втім, П.П. Андрушко наголосив, що в цілому реформування кримінального та кримінального процесуального законодавства має важливе значення для становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства, в якому людина не просто проголошувалася б найвищою соціальною цінністю, але її особиста безпека та недоторканність дійсно забезпечувалася б державою.

Підсумки наукового семінару підвів декан юридичного факультету І. С. Гриценко, який подякував всім присутнім за плідну дискусію і висловив сподівання, що проведення подібних заходів сприятиме діалогу законотворця з науковими колами та практикуючими юристами, що стане вагомим фактором на шляху до реформування всією правової системи України відповідно до існуючих європейських стандартів.